

BİRZÂLÎ

(البرزالي)

Alemüddîn Ebû Muhammed
el-Kâsım b. Muhammed b. Yûsuf
el-İşbîlî ed-Dimaşkı
(ö. 739/1339)

Muhaddis ve tarihçi.

665 (1267) yılında muhtemelen Dimaşk'ta doğdu. İşbiliye'den (Sevilla) Dimaşk'a göç etmiş Berber asıllı (Berberlerin Birzâle oymağından) bir ailenin çocuğudur. Dedesi ve babası da ilmiye sınıfına mensup olduğu için küçük yaştan itibaren kendini ilme verdi ve daha çocukken Kur'an-ı Kerim'i ezberledi. Aile çevresinin teşvikiyle sekiz yaşından itibaren babasının ve Kadî İzzeddin İbnü's-Sâiğ'in hadis derslerine dinleyici olarak katıldı. Daha sonra hadise karşı ilgisi arttı ve diğer âlimlerden de ders almaya başladı. On iki yaşına geldiğinde babası onu *Şahîh-i Buḥârî*'nin râvisi Kâsım el-İrbîlî'nin derslerine gönderdi. Bu derslerde hadise karşı hevesi iyice arttı. 1286'dan itibaren Halep, Ba'lebek, Kudüs, Hama, Mekke, Medine ve Mısır gibi uzak yerlere ilim yolculukları yaptı. Bu arada ilk hacını gerçekleştirdi (1289). Bütün öğrenimi süresince derslerine bizzat iştirak edip *semâ** yoluyla hadis öğrendiği hocalarının sayısının 2000'i, icâzet yoluyla faydalandığı şeyhlerinin de 1000'i aştığı kaynaklarda zikredilmektedir.

Şam'daki Eşrefiyye, Zâhiriyye, Nûriyye ve Nefisiyye dârühadislerinde 1313'ten itibaren başmüderrisliğe kadar değişik seviyelerde görev yapmıştır. Kaynakların onun iyi bir muallim olduğunu kaydederler. Zehebî, kendisine hadis ilmini sevdiren ve bu ilme yönelmesine sebep olan hocasının Birzâli olduğunu söyler.

Birzâli yazısının güzelliğiyle de ün yapmış, pek çok kitabı istinsah ederek zengin bir kütüphane oluşturmuştur. Bu işte çocukları da ona yardım etmiştir. Nitekim yirmi yaşlarında kendinden önce vefat eden kızı Fâtıma *Şahîh-i Buḥârî*'yi istinsah etmiş, o da bu nüshayı eserin aslı ile karşılaştırarak tashihini yapmıştır.

Kütüphanesini ve emlakini ilim müesseselerine vakfeden Birzâli, beşinci hacı sırasında ihramlı iken Mekke ile Medine arasındaki Huleys mevkiinde 4 Zilhicce 739'da (13 Haziran 1339) vefat etti ve orada defnedildi.

Eserleri. 1. *el-Muktefî*. Ebû Şâme'nin *ez-Zeyl 'ale'r-ravzateyn* adlı eserinin

zeyli olup Ebû Şâme'nin öldüğü ve kendisinin doğduğu 665'ten (1267) vefat yılına (739/1339) kadar geçen dönemin vekâyi'nâmesidir. *Târîhu'l-Birzâli* diye de tanınan ve Kütübî'nin belirttiğine göre beş cilt olduğu anlaşılan eserini yazarken arkadaşı Muhammed b. İbrâhim el-Cezerî'nin *Târîh*'inden büyük ölçüde faydalanmıştır. *el-Muktefî*'nin ilk iki cildi Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndedir (III. Ahmed, nr. 2951/1, 287 varak, 665-698 yıllarını kapsamaktadır; nr. 2951/2, 341 varak, 699-720 yıllarını ihtiva etmektedir). Bu esere ait iki cilt de *Târîhu'l-Birzâli* adıyla Leiden Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (Or. 3098). Birzâli'nin eserine talebesi İbn Râfî' *el-Vefeyât* (I-II, Beyrut 1402/1982) adıyla bir zeyil yazmıştır. Birzâli'nin eserinin 736 (1336) yılının sonlarına kadar olan kısmını temize çekilmiş, son iki yıla ait kısmını da müsvedde halinde bulduğunu belirten İbn Râfî', bu müsveddelerden de faydalananak zeyli 737 yılından başlatmıştır (Sâlih Mehdi Abbas, s. 67). Brockelmann, "Birzâli'nin en mühim telifi, Ebû Şâme tarafından yazılan Şam tarihinin 738'e (1337) kadar devamı olan ve *Târîhu Mısır ve Dimaşk* veya *Kitâbü'l-Vefeyât* (Köprülü Ktp., nr. 1047) adını taşıyan eserdir" diyerek kitabın bir yazma nüshasının Köprülü Kütüphanesi'nde bulunduğunu bildirmekteyse de sözü edilen kütüphanede 1037 numarada (1047 değil) kayıtlı bulunan eser Şemseddin Muhammed b. İbrâhim el-Cezerî'ye (ö. 739/1339) ait olup Birzâli tarafından kitabın sonuna yazılan Cezerî'nin hal tercümesinin (vr. 307^a), eserin Birzâli'ye nisbet edilmesi gibi yanlış bir değerlendirmeye yol açtığı anlaşılmaktadır (bk. Şeşen v.dğr., I, 530; aynı yanlış için bk. *GAL Suppl.*, II, 35). Brockelmann'ın Berlin Kütüphanesi'nde (nr. 9449) bulunduğu işaret ettiği nüshanın ise İbn Kesir'in *el-Bidâye ve'n-nihâye*'sine ait bir cüz olduğu anlaşılmıştır (bk. Münecid, s. 143). 2. *Mu'cemü's-şüyûḥ*. Yirmi dört (bazı kaynaklara göre yedi) cilt olduğu söylenen bu eser, 2000 kadar şeyhinin kısa biyografileriyle onlardan rivayet ettiği hadisleri ihtiva etmekte olup bugüne kadar herhangi bir nüshasına rastlanmamıştır. Ancak Birzâli'nin, 668-686 yılları arasında faydalandığı ilk hocalarına dair alfabetik olarak tertip edilmiş küçük bir mu'ceminin (*Mu'cemü's-şüyûḥi'l-Birzâli*) yazma bir nüshası Şam'da Zâhiriyye Kütüphanesi'nde (nr. 3798, vr. 38-59) bulunmaktadır. 3. *el-Müntekâ*. Hatib el-Bağdâdî'nin *el-Buḥâlâ*' adlı eserinden seçmeler yaparak

tertiplettiği bu eserin kendi hattıyla yazılmış bir nüshası Princeton Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir (nr. 3879, Mecmûatü Yehûdâ, 8 varak). 4. *Meşyehatü İbn Cemâ'a*. Bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Musallâ Medresesi, nr. 32, 200 varak), baş tarafı eksik diğer bir nüshası da Millet Kütüphanesi'nde (Feyzullah Efendi, nr. 535) bulunmaktadır. 5. *Meşyehatü'l-Makdisi* (Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa, nr. 446/4, vr. 36^a-46^a). 6. *Kitâbü's-Şurûṭ*. Fıkha dair olan bu eserin bir nüshası Kahire'dedir (Teymûr, Fıkıh, nr. 475). 7. *Şulâsiyyât min Müsnedi Ahmed b. Hanbel*. Bankipûr'da el-Mektebetü's-şarkıyyetü'l-âmm'e'de bulunmaktadır (*El*² [Fr.], I, 1276). Kaynaklarda Birzâli'nin ayrıca *Mu'cemü'l-büldân ve'l-kurâ* adlı bir eseri olduğu zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA:

Zehebî, *Tezkiretül-huffâz*, IV, 1501; Ebû'l-Mehâsin el-Hüseynî, *Zeylül Tezkiretül-huffâz*, Haydarâbâd 1376/1956 — Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), s. 18-23; Kütübî, *Fevâtül-Vefeyât*, III, 196-198; Sübkî, *Ṭabaḳât*, X, 381-383; İbn Kesir, *el-Bidâye*, XIV, 185-186; İbn Hacer, *ed-Dürerül-kâmine*, III, 237-239; İbn Tağriberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, IX, 319; Abdülkâdir b. Muhammed en-Nuaymî, *ed-Dâris fî târihi'l-medâris* (nşr. Ca'fer el-Hasenî), Kahire 1988, I, 112-113; İbnü'l-Kâdî, *Dürretül-hicâl* (nşr. Muhammed el-Ahmedî Ebû'n-Nûr), Kahire 1390/1970, III, 277; *Keşfü'z-zunûn*, I, 287; II, 2019; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VI, 122-123; Şevkânî, *el-Bedrül-tâli'*, II, 51; Abdülhay el-Kettânî, *Fihristü'l-fehâris*, I, 219-220, ayrıca bk. Fihrist; Brockelmann, *GAL*, II, 45; *Suppl.*, II, 34-35; a.m.f., "Berzâli", *İA*, II, 566; *Hediiyetül-ârifin*, I, 830; Karatay, *Arapça Yazmalar*, III, 530-531; İbn Râfî' es-Selâmî, *el-Vefeyât* (nşr. Sâlih Mehdi Abbas), Beyrut 1402/1982, I, nâşirin mukaddimesi, s. 47, 67; Donald Presgrave Little, *An Introduction to Mamlûk Historiography*, Wiesbaden 1970, s. 46-53; Sartori, *Introduction*, III/1, s. 958-959; Münecid, *Mu'cemü'l-mu'erriḥne'd-Dimaşkıyyin*, Beyrut 1398/1978, s. 142-144; Ramazan Şeşen v.dğr., *Fihristü maḥtûṭâtı mektebeti Köprülü*, İstanbul 1406/1986, I, 530; Abbas el-Azzâvî, "Mu'erriḥu's-Şâm", *MMIAdm.*, XX, 519-527; F. Rosenthal, "al-Birzâli", *El*² (Fr.), I, 1276.

ALİ YARDIM

BİSÂTÎ

(البساطي)

Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed
b. Ahmed b. Osmân et-Tâî
(ö. 842/1439)

Mâlikî fakih ve başkadısı.

760'ta (1359) Mısır'ın kuzeybatısında ki Garbiye vilâyetine bağlı Bisât köyünde doğdu. Hâfizliğini tamamlayıp İbn Ebû Zeyd'in *er-Risâle*'sini ezberledikten son-